

**МОЛИТВА ІВАНА ОГІЄНКА ЗА УКРАЇНУ
(Поетична творчість митрополита Іларіона
на сторінках канадських часописів)**

У статті досліджується недостатньо вивчена поетична творчість Івана Огієнка на сторінках канадських часописів «Слово істини», «Наша культура», «Віра й культура»

Ключові слова: Огієнко, поезія, часописи «Слово істини», «Наша культура», «Віра й культура»

Тоталітарною системою було заборонено чимало імен видатних українських діячів, письменників, істориків, педагогів, а їхні праці знаходились у спецховках. Так, у 1950 році почали масово вилучатись з бібліотек твори відомого українського державного і церковного діяча, носія і творця національного духу Івана Огієнка (митрополита Іларіона). А з квітня 1974 року наказом Головліту, який стосується передовсім редакцій засобів масової інформації, видавництва, просвітницьких організацій, заборонялось згадувати у будь-якому контексті його ім'я.

Лише після проголошення незалежності українці отримали можливість знайомитись з працями Івана Огієнка.

У багатій спадщині митрополита Іларіона поезії, на перший погляд, займають ніби непомітне місце, тому вони мало розглядалися науковцями. А тим часом без поезій творчий доробок Івана Огієнка не викінчений. Не претендуючи на всебічне дослідження цього жанру у творчості митрополита Іларіона, ставимо собі за мету зупинитися на окремих зразках його поетичних творів, опублікованих на сторінках канадських часописів «Слово істини», «Наша культура», «Віра й культура», які видавав і редагував І.Огієнко.

Так, у місячнику «Слово істини» за рік (з листопада 1947 р. по листопад 1948 р.) видруковано 35 поезій митрополита Іларіона, вісім з них у першому номері: «Радуйся Чиста Маріє», «Кому я повім своє горе», «Бездомний», «Вартівниця», «Схід сонця», «Тепла заступниця», «Покрова», «Пурпур заходу».

Зупинимось, зокрема, на вірші І.Огієнка «Бездомний», надрукованому у числі 1 часопису «Слово істини» за 1947 рік. Тема вірша – гірка доля українських емігрантів, які розкидані по світах. Життєві негаразди змусили нашого співвітчизника покинути рідну країну. Він не має постійного місця проживання, волі, душевного спокою. В чужій країні почуває себе обділеним, голод і холод заставляють його братися за будь-яку роботу, працювати від ранку до вечора. У тяжкі хвилини знаходить розраду у зверненні до Бога, зокрема, до Матері

Божої, адже не завжди на чужині можна було перемовитися рідним словом з близькою людиною.

*Пречистая Діво, — я з Рідного Краю
Був змушений лихом втікати,
І став я бездомний, й світами блукаю,
Позбавлений волі та хати...
І скрізь я чужий, скрізь не маю пристанку,
Не маю ніде я спокою:
На праці нужденній весь день від світанку,
Прибитий нуждою тяжкою...*

Доля емігрантів хвилювала митрополита Іларіона. З його ініціативи були організовані комітети опіки над скитальцями, які підтримували українців у різних країнах.

Використовуючи поезію, Огієнко допомагав читачам глибше, емоційніше сприймати зміст інших матеріалів, надрукованих в часописах.

Якщо на сторінках «Нашої культури» поетичні твори з'являлись рідко, то на шпальтах «Віри й культури» — майже в кожному номері. А з другого числа 1959 року вірші митрополита Іларіона друкувалися на 2-3-х сторінках під загальною назвою «Денник моєї душі».

Лейтмотив поетичної творчості митрополита Іларіона — любов до України. У вірші «Любов» автор клянеться у палкій вірній любові до України:

*Я взяв своє серце малими руками,
Й віддано поклав Україні до ніг,
І юна любов розцвілася між нами,
І став я орати їй переліг.
Й нікому вже більше не дав я любові,
Бо другого серця кохати не маю,
І вірним останусь, аж дошки соснові
Єдину любов мою спинять безкраю... [1]*

Використовуючи алюзію «І вірним останусь, аж дошки соснові // Єдину любов мою спинять безкраю...», І.Огієнко підкреслює, що ніщо його не змусить відректися від України. У службі народові він вбачав мету людського життя. Подаючи особистий високий взірець, митрополит Іларіон закликав ставити інтереси України на перше місце, а найбільшою християнською чеснотою вважав любов.

Одні вірші засвідчують любов до рідного краю, готовність весь вік служити Батьківщині. Інші, наприклад, поезія «Кому я повім своє горе», — розкривають душевний стан митрополита Іларіона, його тугу за рідною землею, бажання хоч на хвилинку повернутись додому,

*А серце без Рідного Краю
Трипоче, як пташка, й болить...
Чи я коли щастя зазнаю*

Побачить його хоч на мить? [2]

У поезії «У неділю святу», надрукованій в 6 числі «Нашої культури» за 1953 рік, використовуючи біблійні образи, Іларіон змальовує нелегке життя українського народу:

*...І Христові Пречиста Госпожа
Вилувала в слъозах людські стони:
«Подивися, Мій Сину, он долі
На родючих ланах — лиш руйни:
То все змори голодні та голі,
Недобиті сини України...»*

Тема вірша «У неділю святу» — змалювання важкого життя українців та заклик до боротьби за свободу. Твір пересипаний прямою мовою, котра належить Діві Марії. Вона, просячи свого Сина за людські долі, звертається до нього такими епітетами: «*Мій солодкий, улюблений Сину, // Заступися за розп'яті люди, — // Я з Тобою світами полину, // Подивись: світ над прірвою всюди*». Про що б не писав митрополит, усе пов'язує з рідним краєм, з його народом.

Використовуючи епітети, автор змалював важке злиденне життя українського народу: «*А ось тут за міцними дротами, // У цих вогких холодних таборах, // Засланці з України без тамі // Догорять у кротячих норах...*».

Іван Огієнко намагається словом пробудити національну свідомість, привити любов до рідного краю. Він ні на мить не сумнівався в тому, що для його Батьківщини настануть кращі часи. Такі оптимістичні сподівання простежуються в багатьох віршах, опублікованих на шпальтах канадських часописів, зокрема у вірші «Христос Воскрес»:

*Христос Воскрес, а з Ним воскресне
І Україна в славі й силі,
Йї до неї вернуться на весну
Сини-вигнанці орлокрилі!* [3]

Митрополит вірив у світле майбутнє, був впевнений, що минуть роздори, настане згода й засяє над нашим многостраждальним народом правдиве сонце — свобода.

І.Огієнко у своїй поезії багато уваги приділяв мовним питанням. Наприклад, на сторінках числа 4 часопису «Слово істини» за 1950 рік подає художньо оформлений варіант виникнення мови у містерії «Рідна мова»: «*...І Господь нахилився над першими Людьми, й поклав на них Руці Свої й промовляє:*

*Нехай же народиться Мова,
Мов крила орлині,
На поміч всечасно готова,
Як подруг Людині,
Як щит і крищева Покрова
До віку віднині!»*

Іван Огієнко вважав мову найбільшим багатством культури:

«...без мови вся культура — будована на піску» [4]. Постійно, вмівло й наполегливо прививав знання української мови і любов до неї читачам «Віри й культури» не тільки статтями, дослідженнями, а й поезією. Тяжкий шлях становлення української мови він описав у вірші «Рідна мова»:

*Творилась віки Українська Мова
І потом, і кров'ю народу,
Як дар найсвятіший від Вічного Слова
На зоряне щастя та згodu [5].*

За часів тоталітарного режиму російського царизму слово було чи не єдиною зброєю у руках нашого народу. Про надзвичайну силу слова йдеться також у вірші митрополита Іларіона «Слово»

*Слово — то меч обісичний:
Вбиває і живить воно...
Таким його видав Предвічний
Людині на зброю давно [6].*

За допомогою антитези автор підкреслює широкі можливості слова, як засобу боротьби за краще життя.

Вірш Огієнка перегукується з поезіями Лесі Українки «Слово, моя ти єдина зброє», О.Олеся «Слово рідне», Д.Павличка «О рідне слово, хто без тебе я» та іншими.

Поезія митрополита Іларіона насичена образотворчими засобами, тропами, стилістичними фігурами. Наприклад, у вірші «Пурпур заходу», вміщеному на сторінках числа 1 часопису «Віра й культура» за 1953 рік, автор використовує різновид метафори уособлення: «Проміння цілує омлоену воду // Й купається в тихім озерці» та паралелізм: «Стою зачарований, й радісні стіви // Трояндами з серця пливуть». Закінчується вірш блискучим поетизмом, ліричний герой говорить, що коли звернене «до Неба моління», то в серці його «Купається Бог».

Тема поезії «Тихий дощик на душу» — роль і місце молитви у житті прихожан. У вірші молитва перемежується з описами природи. Якщо молитва щира, то «в душі розвітають всі листочки» [7], людське серце знаходить спокій.

У вірші «Розрада» автор при допомозі апострофи переконливо доводить усім читачам «Віри й культури», що молячись, людина проганяє втому, зцілює свою душу: «Людино розумна, людино свідомка, — // Молитва розрада тобі: // В молитві минає душевна втома. // Й серце радіє в журбі» [8]. Оскільки митрополит Іларіон порівнював молитву з цілющою водою, то й не дивно, що багато його віршів мають форму молитви.

Митрополит Іларіон у своїх віршах звертається також до Бога, вимолюючи для України краще життя:

*Й хилю перед Богом коліна,
Й гарячу Молитву шепчу я:*

*«Хай в щасті росте Україна
Й співає Тобі: «Алилуя!»... [9]*

У деяких поетичних творах, вміщених на сторінках часописів, помітно їх зв'язок з фольклором. Так, у першому номері «Віри й культури» за 1955 рік надруковано поезію «Новина», яка має ознаки коліскової: *«Ой люді, пора, Сину, спати. // Рости й вбирайся у силу: // Залізни розломимо ґрати. // І впустимо воленьку милу».*

Зовнішня побудова цього твору дає можливість глибше відчутти розмах емоцій, настроїв, що несе та чи інша строфа.

Одним із часто вживаних тропів Івана Огієнка є асоціонім (троп, у якому аби підкреслити особливе значення слова, пишуть його з великої літери). За допомогою асоціонімів автор виділяє слова, які йому особливо дорогі. У вірші «Заповіт», вміщеному на сторінках числа 12 «Віри й культури» за 1954 рік, використано кілька асоціонімів: *«Блажен, хто жертву вміє нести // За Рідний Край свій та Народ», «Й засяє всім тоді кохане // Правдиве сонечко, — Свобода!».* Найвні вони й у вірші «Пурпур заходу»: *«Й Молитва палка до Пречистої Діви // Освітлює всю мою путь» [10]* та інших творах.

Релігійна поезія митрополита Іларіона не всім була зрозумілою. Леся Килимник у своїй статті «Невтомна праця Митрополита Іларіона», надрукованій у числі 1-2 часопису «Слово істини» за 1950 рік, пише: *«Ці — релігійного змісту поезії часом критики не розуміючи піддають гострому осуду. Справа в тому, що релігійна поезія має велике виховне значення в народі й читається з любов'ю. Українська релігійна література розвивалася ще до XVII ст., починаючи з ранніх часів християнства. В Україні переважно в ті далекі часи панувала релігійна тематика. З часів Московського полону 1688 р. Українська Церква зазнає страшну кривду з боку Москви та Варшави і ця література занепадає зовсім».*

Релігійну поезію не можна міряти на міру інтимної, громадської чи політичної лірики. Вона має свою особливість, свою красу, романтичну емоційність, постійне романтичне забарвлення, а часом і фон».

З огляду на такий факт авторка переконана, що за поетичні твори митрополита Іларіона українська спільнота повинна дякувати йому, бо ними він збагачує нашу літературу.

Тому є всі підстави стверджувати, що поезія митрополита Іларіона має особливу цінність в українській літературі.

Список використаних джерел:

1. Іларіон. Любов // Наша культура. — 1952. — Чис. 8. — С.12.
2. Іларіон. Кому я повім горе своє // Слово істини. — 1947. — Чис.1. — С.5.
3. Іларіон. Христос воскрес // Наша культура. — 1953. — Чис.6. — С.9-10.
4. Огієнко Іван. Сучасна Українська літературна мова // Віра й культура. — 1955. — Чис.2. — С.22.
5. Іларіон. Рідна мова // Віра й культура. — 1956. — Чис.1. — С.7.
6. Іларіон. Слово // Віра й культура. — 1957. — Чис.7. — С.13.

7. *Ларіон*. Тихий дощик на душу // Віра й культура. — 1954. — Чис.7. — С.16.
8. *Ларіон*. Розрада // Віра й культура. — 1955. — Чис.8. — С.17.
9. *Ларіон*. Молитва // Наша культура. — 1953. — Чис.4-5. — С.8.
10. *Ларіон*. Пурпур // Віра й культура. — 1953. — Чис.1. — С.6.

The article deals with the not yet well studied poetry of Ivan Ogienko on the pages of some Canadian magazines such as «Slowo istyny», «Nasha kultyara», «Vira i kultyara» and «Our Culture».

Key words: Ogienko, poetry, Canadian magazines, «Slowo istyny», «Nasha kultyara», «Vira i kultyara».

Отримано: 25.06.2005 р.

УДК 821.161.2-1(092)

Н.С.Лізниченко

Ніжинський державний педагогічний університет ім. М.В.Гоголя

**КАТЕГОРІЇ “КРАСИ”, “ГАРМОНІЇ”, “МІРИ”, “КАЛОКАГАТІЇ”:
ЇХ МІСЦЕ ТА ФУНКЦІЯ В КУЛЬТУРНОМУ УНІВЕРСУМІ
ІВАНА ОГІЄНКА**

Аналізується ранній і пізній етапи поетичної творчості Івана Огієнка, в яких порушуються художньо-естетичні, філософські, соціально-політичні та моральні питання часу, в якому жив і творив автор.

Ключові слова: поезія, краса, гармонія, міра, добро, зло, душа

Поетичну творчість Івана Огієнка можна розділити на два періоди: ранній, в якому звучать мотиви смутку, розчарування, нерозділеного кохання, і пізній, зрілий період, (це, в основному, релігійна лірика, містерії, релігійні поеми, історичні драми та поеми). Перерва між раннім та пізнім періодами — п'ятдесят років.

Як відомо, поетична творчість — це найскладніший вид словесного мистецтва, підпорядкований свідомості і смакам творця. Естетичні погляди Івана Огієнка склалися в основному на ранньому етапі його життя, в період активних духовних пошуків, вагань і розчарувань. Але це не означає, звичайно, що естетика поета не розвивалась по мірі його духовної еволюції. Зміни в ній були суттєві і помітні, про що свідчать чітко визначені два періоди його життя: світський (1882-1940) та духовний (1940-1972).

І.Огієнко не ставив перед собою завдання творити нову естетичну теорію. Активно беручи участь спочатку в громадському і політичному, а потім у релігійному житті свого часу, він намагався усвідомити основні проблеми людського буття і допомогти людям знайти правильний шлях у житті. Він думав і діяв у дусі свого часу. Майже всі його поезії написані на злобу дня, адже завдання поета полягає в тому, щоб його поетичні полотна відповідали на питання художньо-